

Informasjon i samsvar med kravene i kapitalkravsforskriftens del IX (Pilar 3)

Oppdatert pr 31. desember 2009

Innholdsfortegnelse

1	Innledning og formål med dokumentet	2
2	Konsolidering	2
2.1	Oversikt over datterselskaper, tilknyttede selskaper mv	2
3	Ansvarlig kapital og kapitalkrav	3
3.1	Ansvarlig kapital	3
3.2	Kapitalkrav	4
4	Kreditrisiko og motpartsrisiko	5
4.1	Definisjon av mislighold og verdifall	5
4.2	Metode for beregning av nedskrivninger	5
4.3	Fordeling på engasjementstyper, typer av motparter og geografiske områder	6
4.4	Engasjementer fordelt på engasjementstyper og gjenstående løpetid	7
4.5	Mislighold, nedskrivninger og avsetninger på garantiansvar	7
4.6	Endring i nedskrivninger på utlån og avsetninger på garantiansvar	8
4.7	Bruk av offisiell rating til kapitaldekningsformål	9
4.8	Engasjementsbeløp og bruk av sikkerheter m.v. ved fastsettelse av kapitalkrav	9
4.9	Motpartsrisiko knyttet til derivater	10
5	Egenkapitalposisjoner	10
6	Styring og kontroll av risiko	11
6.1	Formål og prinsipper for ICAAP	11
6.2	Styring og kontroll av enkeltrisikoer	12
6.2.1	<i>Kreditrisiko</i>	12
6.2.2	<i>Likviditetsrisiko</i>	13
6.2.3	<i>Markedsrisiko</i>	14
6.2.4	<i>Operasjonell risiko</i>	15
6.2.5	<i>Konsentrasjonsrisiko</i>	15
6.2.6	<i>Eiendomsprisrisiko</i>	16
6.2.7	<i>Forretningsrisiko</i>	16
6.2.8	<i>Strategisk risiko</i>	16
7	Renterisiko	16

1 Innledning og formål med dokumentet

Formålet med dette dokumentet er å oppfylle kravene til offentliggjøring av finansiell informasjon etter kapitalkravsforskriftens del IX (pilar 3).

Det legges opp til å utarbeide et tilsvarende dokument hvert år i tilknytning til årsrapporten. Vesentlige endringer som gjør at innholdet i dokumentet avviker betydelig fra faktiske forhold vil kunne medføre hyppigere oppdatering av informasjonen.

Alle tall i dokumentet er pr 31. desember 2009 og rapporteres i hele tusen kroner med mindre annet fremgår.

Tolga – Os Sparebank benytter standardmetoden ved beregning av kapitalkrav for kredittrisiko. Standardmetoden innebærer at det benyttes standardiserte, myndighetsbestemte risikovekter ved beregningen av kapitalkravet. Ved beregning av kapitalkrav for operasjonell risiko benyttes basismetoden, som innebærer at kapitalkravet beregnes i forhold til gjennomsnittlig inntekt siste tre år.

Banken har ikke handelsportefølje og beregner derfor ikke kapitalkrav for markedsrisiko.

Det vises for øvrig til annen litteratur for en nærmere beskrivelse av kapitaldekningsreglene.

2. Konsolidering

2.1 Oversikt over datterselskaper, tilknyttede selskaper mv

Tolga - Os Sparebank har ingen datterselskaper eller tilknyttede selskaper.

3. Ansvarlig kapital og kapitalkrav

3.1 Ansvarlig kapital

Tolga - Os Sparebanks ansvarlige kapital består av kjernekapital og tilleggskapital. Kjernekapitalen består av sparebankens fond og et evigvarende fondsobligasjonslån pål. NOK 25 mill. utstedt 25.05.2005. Fondsobligasjonen forrentes med 3 måneders NIBOR + 1,45%. Tilleggskapitalen består av et tidsbegrenset ansvarlig obligasjonslån pålydende NOK 40 mill. Lånet ble tatt opp 08.06.2007, og løper til 08.06.2017. Lånet forrentes med 3 måneders NIBOR + 0,65 %. Det er avtalt innløsningsrett for utsteder 08.06.2012 og step-up på marginen på 1,40% pr 08.06.2012.

Spesifikasjon av ansvarlig kapital (beløp i tusen kroner)

Type kapital	Beløp
Kjernekapital:	
Sparebankens fond	173.565
Fondsobligasjon	24.724
Fradrag i kjernekapital:	
Immaterielle eiendeler	495
Overfinansiering av pensjonsforpliktelser	5.417
Ansvarlig kapital i andre finansinstitusjoner	4.216
Sum kjernekapital	188.161
Tilleggskapital:	
Tidsbegrenset ansvarlig lånekapital	39.910
Fradrag i tilleggskapital:	
Ansvarlig kapital i andre finansinstitusjoner	4.217
Sum tilleggskapital	35.693
Sum ansvarlig kapital	223.854
Kapitaldekning	18,84 %

3.2 Kapitalkrav

Tabellen nedenfor viser kapitalkrav for kredittrisiko fordelt på de enkelte engasjementskategoriene slik disse er definert i kapitalkravsforskriften. I tillegg vises kapitalkrav for motpartsrisiko og operasjonell risiko samt det samlede kapitalkravet.

Engasjementskategorier	Minimumskrav
Stater og sentralbanker	-
Lokale og regionale myndigheter	114
Offentlig eide foretak	2.164
Multilaterale utviklingsbanker	-
Internasjonale organisasjoner	-
Institusjoner	3.369
Foretak	20.337
Massemarkedsengasjementer	-
Engasjementer med pantessikkerhet i eiendom	35.464
Forfalte engasjementer	1.832
Høyrisikoengasjementer	-
Obligasjoner med fortrinnsrett	844
Andeler i verdipapirfond	1.670
Øvrige engasjementer	23.370
Sum kapitalkrav for kredittrisiko	89.164
Kapitalkrav for motpartsrisiko	-
Kapitalkrav for operasjonell risiko	7.346
Div. fradrag i kapitalkrav	-1.462
Sum kapitalkrav	95.048

4. Kreditrisiko og motpartsrisiko

4.1 Definisjon av mislighold og verdifall

Definisjon misligholdte engasjement:

Et engasjement anses for å være misligholdt når kunden ikke har betalt forfalte terminer på utlån innen 90 dager etter forfall eller når overtrekk på rammekreditt ikke er inndekket som avtalt innen 90 dager etter at rammekreditten ble overtrukket.

Definisjon øvrige tapsutsatte engasjement:

Et engasjement anses for å være tapsutsatt, selv om det ikke er misligholdt ennå, når det er blitt identifisert objektive bevis på verdifall.

Definisjon verdifall:

Utlån og garantier vurderes etter "Forskrift om regnskapsmessig behandling av utlån og garantier i finansinstitusjoner av 21.12.2004". Utlån måles ved første gangs balanseføring til virkelig verdi (lånebeløpet som er overført til kunden). Ved senere måling vurderes utlån til amortisert kost fastsatt ved bruk av effektiv rentemetoden, som forenklet kan sies å være utlånets balanseførte verdi ved første gangs måling justert for mottatte avdrag og eventuell nedskrivning for tap. Dersom det foreligger objektive bevis for at et utlån eller en gruppe av utlån har verdifall, foretas nedskrivning for verdifallet. Banken har utarbeidet egne retningslinjer for nedskrivning for tap på utlån og garantier. Retningslinjene omhandler hovedsakelig følgende dimensjoner:

- Personmarked/bedriftsmarked
- Vesentlige/uvesentlige engasjement
- Misligholdte/ikke misligholdte engasjement
- Risikoklasser

Kriterier for beregning av nedskrivninger på individuelle utlån er at det foreligger objektive bevis for verdifall. Objektive bevis på at et utlån har verdifall inkluderer, ifølge utlånsforskriften, observerbare data banken har kjennskap til om følgende tapshendelser:

- a) Vesentlige finansielle problemer hos debitor.
- b) Betalingsmislighold eller andre vesentlige kontraktsbrudd.
- c) Innvilget utsettelse av betaling eller ny kreditt til betaling av termin, avtalte endringer i rentesatsen eller andre avtalevilkår som følge av finansielle problemer hos debitor.
- d) Det anses som sannsynlig at debitor vil inngå gjeldsforhandling, annen finansiell restrukturering eller at debitorens bo blir tatt under konkursbehandling.

4.2 Metode for beregning av nedskrivninger

Nedskrivningsbeløpene beregnes som forskjellen mellom balanseført verdi og nåverdien av estimerte fremtidige kontantstrømmer. I nåverdiberegningene benyttes løpende effektiv rente. Ved beregningen av de fremtidige kontantstrømmene vurderes sikkerhetene til påregnelig salgspris fratrukket salgskostnader.

Identifiseringen av tapsutsatte engasjement tar hovedsakelig utgangspunkt i tapshendelser som foreligger på balansedagen, men objektive bevis på manglende fremtidig oppgjørsevne hos debitor vurderes også. Banken foretar kvartalsvise vurderinger av vesentlige engasjement med tanke på individuelle og gruppevise nedskrivninger.

Nedskrivning på grupper av utlån foretas dersom det foreligger objektive bevis for verdifall i den aktuelle utlånsgruppen. Banken har forsøkt å dele inn bankens utlån i grupper med tilnærmet like risikoegenskaper med hensyn til debitorenes evne til å betale ved forfall.

Følgende risikogrupper benyttes:

- Personkunder
- Primærnæringer
- Industri
- Bygg/Anlegg
- Eiendomsdrift/finansiell tjenesteyting
- Varehandel/hotell/restaurant
- Forretningsmessig tjenesteyting
- Transport

Verdifall for grupper av utlån beregnes som prosentandeler av brutto utlån etter fradrag for individuelle nedskrivninger, avhengig av risikogruppe og risikoklasse.

4.3 Fordeling på engasjementstyper, typer av motparter og geografiske områder

Matrisen viser samlet engasjementsbeløp etter individuelle nedskrivninger fordelt på engasjementstyper, typer av motparter og geografiske områder.

Engasjementer 1) fordelt på engasjementstyper, geografiske områder og typer av motparter (beløp i 1.000 kr)

Type motpart	Utlån og fordringer	Ubenyttede rammer	Garantiansvar	Sum
Personkunder	1.430.326	41.465	3.531	1.475.322
Primærnæringer	138.381	25.804	611	164.796
Transport og tj.ytende	6.244	4.675	299	11.218
Industri og bergverk	11.662	4.758	3.269	19.689
Bygg/anlegg/kraft	51.499	24.907	11.484	87.890
Eiendomsdrift og forr.m. tj.yting	62.771	1.609	56	64.436
Varehandel/hotell	51.852	418	201	52.471
Øvrige næringer	6.404	10.000	241	16.645
Terra Boligkreditt	-	50.900	41.435	92.335
Øvrige finansinstitusjoner	25.413	-	-	25.413
Sum sektor-/næringsfordeling	1.784.552	164.536	61.127	2.010.215
Kontorkommunene Tolga, Os				
Tynset og Elverum	1.172.826	86.958	16.722	1.276.506
Øvrige i fjellregionen	84.446	5.881	787	91.114
Øvrige deler av Norge	525.099	71.697	43.618	640.414
Utlandet	2.181	-	-	2.181
Sum geografisk fordeling	1.784.552	164.536	61.127	2.010.215
Gjennomsnitt 2)	1.788.160	124.672	67.570	1.980.402
1) Etter individuelle nedskrivninger				
2) Gjennomsnitt av inngående og utgående balanse				

4.4 Engasjementer fordelt på engasjementstyper og gjenstående løpetid

Matrisen viser ulike engasjementstyper fordelt på løpetider.

Engasjementer fordelt på engasjementstyper og gjenstående løpetid (beløp i tusen kroner)

Engasjementstyper	inntil 1 måned	1-3 måneder	3-12 måneder	1-5 år	Over 5 år	Uten løpetid	Sum
Utlån og fordringer	181.560	20.838	98.382	364.594	1.137.569	(18.391)	1.784.552
Ubenyttede rammer	83.699	0	0	80.837	0	0	164.536
Garantiansvar	90	2.959	595	10.273	47.210	0	61.127
Sum	265.349	23.797	98.977	455.704	1.184.779	(18.391)	2.010.215

4.5 Mislighold, nedskrivninger og avsetninger på garantiansvar

Matrisen nedenfor viser misligholdte og tapsutsatte utlån, individuelle nedskrivninger på utlån samt avsetninger på garantiansvar fordelt på typer av motparter og geografiske områder.

Mislighold, nedskrivninger og avsetninger på garantier (beløp i tusen kroner).

Type motpart	Misligholdte engasjementer	Tapsutsatte engasjementer	Samlede nedskrivninger	Resultatførte nedskrivninger siste år	Garantier med avsetning	Avsetning på garantier
Personkunder	11.677	87	1.606	1.011	0	0
Primærnæringer	1.941	5.427	3.900	3.500	0	0
Transport og tj.ytende	135	0	23	0	0	0
Industri og bergverk	0	0	0	0	0	0
Bygg/anlegg/kraft	2.903	0	2.338	0	0	0
Eiendomsdrift og forr.m. tj.yting	1.816	6.545	5.724	1.309	0	0
Varehandel/hotell	0	5.862	4.800	0	0	0
Øvrige næringer	57	0	0	0	0	0
Terra Boligkreditt	0	0	0	0	0	0
Øvrige finansinstitusjoner	0	0	0	0	0	0
Sum sektor-/næringsfordeling	18.529	17.921	18.391	5.820	0	0
Kontorkommunene Tolga, Os						
Tynset og Elverum	10.457	5.862	8.487	1.367	0	0
Øvrige i fjellregionen	1.185	6.546	5.022	186	0	0
Øvrige deler av Norge	6.887	5.513	4.882	4.267	0	0
Utlandet	0	0	0	0	0	0

4.6 Endring i nedskrivninger på utlån og avsetninger på garantiansvar

Tabellene nedenfor viser utviklingen i nedskrivninger på utlån og avsetninger på garantiansvar for regnskapsåret 2009.

Endringer i nedskrivninger på individuelle utlån og avsetninger på garantier siste år (beløp i tusen kroner)

	Utlån	Garantier	Sum
Inngående balanse	12.994	0	12.994
+ Økte nedskrivninger på individuelle utlån/avsetninger på garantier	2.529		2.529
+ Nye nedskrivninger på individuelle utlån/avsetninger på garantier	4.125	0	4.125
- Konstaterte tap på tidligere individuelle nedskrivninger/avsetninger på garantier	1.217	0	1.217
- Tilbakeføring på tidligere individuelle nedskrivninger/avsetninger på garantier	40	0	40
Utgående balanse	18.391	0	18.391

Endring i nedskrivning på grupper av utlån siste år (beløp i tusen kroner)

Inngående balanse	7.768
+/- Periodens nedskrivning på grupper av utlån	2.066
Utgående balanse	9.834

Årets nedskrivninger og gjenvinning på tidligere års nedskrivninger (beløp i tusen kroner)

	Utlån	Garantier	Sum
Periodens endring i individuelle nedskrivninger/avsetninger	5.398	0	5.398
Periodens endring i gruppenedskrivninger	2.066	0	2.066
Periodens konstaterte tap som det tidligere år er foretatt individuell nedskrivning for	1.217	0	1.217
Periodens konstaterte tap som det tidligere år ikke er foretatt individuell nedskrivning for	480	309	789
Periodens inngang på tidligere års konstaterte tap	493	0	493
Periodens tapskostnad	8.668	309	8.977

4.7 Bruk av offisiell rating til kapitaldekningsformål

Etter standardmetoden vil kapitalkravet kunne avhenge av motpartens offisielle rating. Offisiell rating vil i liten grad være aktuelt for bankens lånekunder, men kan være aktuelt for utstedere av verdipapirer banken plasserer i. I så fall er det ratinger fra Standard & Poor's, Moody's og/eller Fitch som er aktuelle. Tolga-Os Sparebank har pr rapporteringstidspunktet ingen engasjementer hvor ratingen påvirker kapitaldekningen.

4.8 Engasjementsbeløp og bruk av sikkerheter m.v. ved fastsettelse av kapitalkrav

Matrisen nedenfor viser samlet engasjementsbeløp før og etter at det er tatt hensyn til sikkerheter (garantiansvar og finansielle sikkerheter) samt engasjementsbeløp som er fratrukket den ansvarige kapitalen.

Engasjementsbelp og bruk av sikkerheter m.v. ved fastsettelsen av kapitalkrav (beløp i tusen kroner)

Engasjementkategorier	Engasjementsbeløp før sikkerheter	Engasjementsbeløp etter sikkerheter	Fratrukket den ansvarlig kapitalen	Benyttede ratingbyråer	Andel sikret med pant 1)	Andel sikret med garantier
Stater og sentralbanker	25.593	25.593		ingen	0 %	0 %
Lokale og regionale myndigheter	15.240	15.240		ingen	0 %	0 %
Offentlig eide foretak	27.048	27.048		ingen	0 %	0 %
Multilaterale utviklingsbanker	0	0		ingen	0 %	0 %
Internasjonale organisasjoner	0	0		ingen	0 %	0 %
Institusjoner	81.570	81.570	8.433	ingen	0 %	0 %
Foretak	325.762	311.269		ingen	0 %	0 %
Massemarkedsengasjementer	0	0		ingen	0 %	0 %
Engasjement med pantesikkerhet i eiendom	1.315.036	1.312.982		ingen	97,00 %	0 %
Forfalt engasjementer	25.061	18.708		ingen	40,97 %	0 %
Høyrisiko-engasjementer	0	0		ingen	0 %	0 %
Obligasjoner med fortrinnsrett	130.900	130.900		ingen	0 %	0 %
Andeler i verdipapirfond	104.375	104.375		ingen	0 %	0 %
Øvrige engasjementer	311.811	311.725		ingen	0 %	0 %
Sum	2.362.396	2.339.410	8.433			

1) Her tas kun hensyn til garantier og pant som har betydning for beregning av kapitalkrav. Andel regnet av engasjementsbeløp for sikkerheter.

Hovedtyper av pant som benyttes for kapitaldekningsformål er pant i bolig og fritidseiendom. Garantier har i liten grad betydning for kapitaldekningen. I enkelte tilfeller benyttes garantier fra banker eller regionale myndigheter. Tolga-Os Sparebank benytter ikke kreditderivater.

Banken foretar ikke motregning av eksponeringer i eller utenfor balansen ved beregning av kapitalkrav for kredittrisiko. Verdivurdering av sikkerheter tar utgangspunkt i sikkerhetens markedsverdi. Sikkerhetsobjekter som er ukjente for oss, skal dokumentere sin verdi gjennom offentlig takst. På eiendommer i vårt primærmarked benyttes, i tillegg til takst, bankens egen markedskunnskap ved fastsettelse av verdi.

Verdivurdering av boligeiendommer oppdateres ved vesentlige endringer i markedet, ved større opplån og minst hvert tredje år.

Det tas hensyn til konsentrasjonsrisiko i bankens ICAAP, likevel slik at konsentrasjonsrisiko som følge av konsentrasjon i typer av sikkerheter ikke eksplisitt tilordnes kapitalbehov.

4.9 Motpartsrisiko knyttet til derivater

Vi har ingen motpartsrisiko knyttet til derivater.

5. Egenkapitalposisjoner

Aksjer, andeler og grunnfondsbevis deles vanligvis inn i tre porteføljer; handelsportefølje, øvrige omløpsmidler og anleggsmidler. Tolga-Os Sparebank har ingen handelsportefølje. Bankens beholdning besto derfor ved årsskiftet av poster klassifisert som omløps- og anleggsmidler. Obligasjonsportefølje er ført som omløpsmidler. Dette betyr at verdien er ført til laveste verdis prinsipp av kostpris og reell markedsverdi.

Omløpspostene er ordinære poster hvor intensjonen om å realisere kortsiktige gevinster på kurssvingninger ikke er fremtredende (i motsetning til ved handelsporteføljen). Postene blir verdsatt til den laveste verdi av anskaffelseskost og markedsverdi. 99% i denne porteføljen er børsnoterte, og børskursen pr 31.12.2009 er derfor lagt til grunn som markedsverdi. I nærværende Pilar 3-dokument omtales denne beholdningen som værende til gevinstformål, selv om gevinstformålet ikke er spesielt fremtredende.

Anleggspostene, det vil si poster beregnet til varig eie eller bruk, er vurdert til det laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Beregningen av virkelig verdi baseres på informasjon om foretakets fremtidige kontantstrømmer, soliditet og fremtidsutsikter. Nedskrivning blir foretatt når virkelig verdi er lavere enn anskaffelseskost og verdinedgangen skyldes forhold som må antas å ikke være av forbigående karakter. Nedskrivningene reverseres når grunnlaget for dem ikke lenger vurderes å være til stede. Ingen papirer i porteføljen er børsnoterte. I Pilar 3 omtales denne beholdningen som værende til strategiske formål.

Matrisen nedenfor viser egenkapitalposisjoner fordelt etter om de holdes for gevinstformål eller strategisk formål. Matrisen viser også type verdipapir og bokført verdi, virkelig verdi, realisert gevinst/tap siste år, akkumulert urealisert gevinst/tap og hvor mye av dette som er medregnet i henholdsvis kjernekapital og tilleggskapital.

Egenkapitalposisjoner:

	Bokført verdi	Virkelig verdi	Realisert gevinst - tap i perioden	Urealisert gevinst - tap	Herav medregnet i kjernekapital	Herav medregnet i tilleggskapital
Aksjer og andeler gevinstformål 1)						
- børsnoterte aksjer og andeler	112.135	112.135	184	-6080	-6080	0
- andre aksjer og andeler	0	0		0	0	0
Aksjer og andeler - strategisk formål						
- børsnoterte aksjer og andeler						
- andre aksjer og andeler	24.467	24.467	-194	-276	-276	0

6. Styring og kontroll av risiko

6.1 Formål og prinsipper for ICAAP

ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process) er bankens egen prosess for å vurdere bankens kapitalbehov. Denne kapitalbehovsvurderingen skal være fremoverskuende, og dette innebærer at kapitalbehovet skal vurderes i forhold til bankens nåværende og fremtidig risikoprofil. Det er derfor et overordnet prinsipp at banken i tillegg til å beregne behovet ut fra gjeldende eksponering (eventuelt rammer) også må vurdere kapitalbehovet i lys av planlagt vekst, eventuelle besluttede strategiske endringer m.v.

Fremtidige tap kan deles inn i forventede tap og uventede tap. Forventede tap kan betraktes som en driftskostnad og forutsettes dekket over den løpende driften. Den løpende driften kan også betraktes som et førstelinjeforsvar mot uventede tap. I kapitalbehovsvurderingen legges det imidlertid til grunn at uventede tap ikke dekkes over driften, med skal dekkes av kapital. Kapitalbehovsvurderingen innebærer følgelig at banken beregner hvor mye kapital som trengs for å dekke opp for fremtidige uventede tap.

Disse beregningene gjøres på ulike måter for ulike risikoer, og er basert på ulike forutsetninger. Det er en implisitt forutsetning om at det ikke beregnes kapital som dekker alle tenkelige tapsutfall. Det er imidlertid benyttet konservative forutsetninger i beregningene.

Ved beregning av samlet kapitalbehov (for alle risikoene) kan det argumenteres for at de ulike risikoene ikke vil materialisere seg samtidig, og at det derfor eksisterer diversifikasjonseffekter som innebærer at det samlede kapitalbehovet er lavere enn summen av kapitalbehovet for de enkelte risikoene. Bankens har imidlertid valgt å legge en konservativ tilnærming til grunn, og ser derfor bort fra slike effekter.

Med risikotoleranse forstås størrelsen på den risikoen banken er villig til å ta i sin virksomhet for å nå sine mål. Risikotoleransen kommer til uttrykk i rammeverket for virksomheten, herunder i begrensninger i vedtekter, policyer, fullmakter, retningslinjer og rutiner. For noen av risikoene er det vanlig å fastsette kvantitative begrensninger på risiko, for eksempel kvantitative rammer for markedsrisiko, rammer for store engasjement, rammer for eksponering mot enkeltbransjer osv. For andre risikotyper er det mer naturlig å benytte kvalitative begrensninger. Slike begrensninger angir hvor langt man er villig til å strekke seg på enkeltrisikoer, og representerer derfor en beskrivelse av risikotoleransen for disse enkeltrisikoene. Bankens risikotoleranse er forsøkt reflektert i kapitalbehovet som beregnes for hver enkelt risiko.

Overordnede retningslinjer for kapitalbehovsvurderingen er vedtatt av bankens styre. Administrasjonen gjennomfører de relevante vurderinger og beregninger og fremlegger dette for styret. En slik gjennomgang gjøres minst én gang per år. Styret er aktivt med i prosessen, og vi benytter eksterne revisorer i kvalitetssikringen av arbeidet.

Bankens interne kapitalbehovsvurdering innebærer en analyse og beregning av kapitalbehov for følgende risikoer:

- Kredittrisiko
- Likviditetsrisiko
- Markedsrisiko
- Operasjonell risiko
- Konsentrasjonsrisiko
- Eiendomspriserisiko
- Forretningsrisiko
- Omdømmerisiko
- Strategisk risiko

Beregning av kapitalbehov for enkeltrisikoen gjøres ved hjelp av ulike metoder, herunder bruk av stresstester i form av følsomhetsanalyser. I slike følsomhetsanalyser fokuseres det på betydningen av endringer i én enkelt variabel. I tillegg gjennomfører banken stresstesting i form av scenarioanalyse som er ment å vise betydningen for banken samlet sett av samtidige endringer i flere relevante faktorer. Bankene gjennomfører også egne stresstester av likviditetsrisiko.

6.2 Styring og kontroll av enkeltrisikoen

I det følgende gis en gjennomgang av bankens håndtering av de enkelte risikoene.

Tolga – Os Sparebank er en forholdsvis liten kredittinstitusjon. Det er derfor et overordnet mål for styret at bankens kredittpolicy innebærer forsvarlig risiko. Bankene har utarbeidet eget regelverk som bidrar til begrensninger og styring av den finansielle risikoen. Finansiell risiko deles inn i kredittrisiko, likviditetsrisiko og markedsrisiko. Markedsrisiko består igjen av renterisiko, valutarisiko og aksjekursrisiko. Nedenfor følger en beskrivelse av de ulike typer risikoen, og hvordan bankene har håndtert disse.

Risikostyringsfunksjonen er organisert som en integrert del av bankens internkontroll-opplegg. Ansvarlig avdelingsleder forestår her avviksrapporing til banksjef, som igjen sørger for videre rapportering til bankens styre i de situasjonene der det er påkrevet.

6.2.1 Kredittrisiko

Kredittrisiko defineres som risiko for tap knyttet til at kunder eller andre motparter ikke kan gjøre opp for seg til avtalt tid og i henhold til skrevne avtaler, og at mottatte sikkerheter ikke dekker utestående krav.

Aktivitet på kredittområdet styres av bankens kredittpolicy, som gir rammer for eksponering i ulike segmenter, kompetansekrav, geografisk markedsområde, organisering m.v. Kredittpolicyen vedtas av styret og revideres årlig. Kredittboken gir retningslinjer for

saksbehandlingen slik at bankens utlånsaktivitet holdes innenfor de rammene styret har gitt. Styret har delegert utlånsfullmakt til banksjef, som igjen har delegert dette videre i organisasjonen basert på kompetanse og risiko innenfor ulike segmenter og produkter.

For å styre kvaliteten og risikoutviklingen i utlånsporteføljen bruker banken et klassifiseringssystem hvor alle engasjementer blir rangert på en skala fra A (lav risiko) til E (høy risiko). Personmarkeds engasjementer vurderes ut fra husholdningenes økonomi, betalingsevne og sikkerheter. Banken har i løpet av 2009 tatt i bruk et nytt analyseverktøy for bedre å kunne vurdere og dokumentere personkunders betalingsevne. Bedriftsmarkeds engasjementer vurderes ut fra bedriftens økonomiske stilling, kontantstrøm/gjeldsbetjeningsevne, sikkerheter og andre kvalitative faktorer. Utlån og garantier til næringslivet innebærer i sin alminnelighet større kredittrisiko for banken enn til personmarkedet.

Av utlån i bankens egne bøker er 80,6% innenfor personmarkedet og 19,4% innenfor bedriftsmarkedet inkludert landbruk. Inkludert utlån via TBK er fordelingen hhv 83% / 17%. Banken har god spredning på utlåna både geografisk og innenfor ulike næringer. Bankens 4 kontorkommuner representerer 66% av samla utlån, resten er spredd over hele landet. Bedriftsmarkedet dekkes primært kun i Nord-Østerdalen.

Styringsrammene er basert på lav til moderat kredittrisiko og pr årsskifte viste risikomatriksen følgende fordeling av samla utlån inkl. garantier og ubenyttede kreditter pr risikoklasse: 31% A, 42% B, 24% C, 2,4% D og 0,6% E. Systemet med risikoklassifisering er med på å sikre oppfølging av tapsutsatte engasjementer. Overtrekk og restanser følges opp løpende og mislighold rapporteres månedlig til styret.

Store engasjement kan i seg selv utgjøre en stor risiko. Dette gjør seg særlig gjeldende hvis de utgjør en stor andel av den totale portefølje og samtidig er konsentrert om enkelte bransjer eller næringer. Banken har derfor i sine retningslinjer begrensning på hvor mange store engasjement vi kan ha. Ved utgangen av 2009 har banken bare 1 stort engasjement. Vi har ingen utpreget konsentrasjonsrisiko innenfor enkeltbransjer. Styret vurderer bankens kredittrisiko som akseptabel.

6.2.2 Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko defineres som risikoen for at en bank ikke klarer å oppfylle sine forpliktelser og/eller finansiere økninger i eiendelene uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger i form av prisfall på eiendeler som må realiseres, eller i form av ekstra dyr finansiering. Nivået på institusjonens ansvarlige kapital vil være en sentral forutsetning for å kunne tiltrekke seg nødvendig funding til enhver tid.

Banken har god forfallsstruktur på fundingen (obligasjonslån). Banken har fortsatt lavere innskuddsdekning enn normen for sammenlignbare banker, noe som gjør at likviditetsrisikoen for banken blir noe større. Målsetningen for 2010 er å fortsatt øke innskuddsdekningen for å gjøre oss mindre avhengig av funding i kapitalmarkedet. Innskuddene er fordelt på mange innskytere, banken er solid og driften går med overskudd. Styret har vedtatt en likviditetspolicy for å håndtere denne risikoen og sikre god og langsiktig likviditetsstyring.

Disponible bankinnskudd var pr årsskifte 2009 på kr 45 mill, låneadgang i Norges Bank (etablert ved deponering av verdipapirer) kr 48 mill., til sammen kr 93 mill. Det utgjør en netto likviditetsbuffer tilsvarende 7,25 % av bankens innskudd og avgitte trekkrettigheter, og det er godt innenfor den vedtatte styrerammen på 5%. Utover dette har vi ubenyttede trekkfasiliteter

på til sammen kr 182 mill. slik at samlet likviditetsreserve utgjør kr 275 mill. som tilsvarer 12,9% av forvaltningskapitalen.

Det rapporteres månedlig likviditetsindikatorer for banken. Styret vurderer bankens likviditetsrisiko som akseptabel.

6.2.3 Markedsrisiko

Markedsrisiko defineres som risiko for tap av verdier knyttet til porteføljer av finansielle instrumenter som følge av svingninger i aksjekurser, valutakurser, renter og råvarepriser.

Styret har vedtatt en markedsolicy som setter nærmere rammer for bankens aktivitet på dette området. Måltall rapporteres månedlig og policyen blir gjennomgått og revidert årlig i styret.

6.2.3.1 Renterisiko

Renterisikoen er risikoen for tap på grunn av renteutviklingen i markedet. Dette vil få utslag hvis banken ikke klarer å tilpasse seg endringer i markedsrenta hurtig nok.

Markedsrenta påvirker utlånsrenter, innskuddsrenter, innlånsrenter fra kapitalmarkedet og avkastning på rentebærende papirer – som f. eks obligasjoner.

I følge bankens markedsolicy kan renterisikoen maksimalt utgjøre 2% av forvaltningskapitalen.

Den samlede renterisiko pr 2009 består av:

- Fastrentelån uten rentesikring, pr årsskifte kr 4,2 mill
- Fastrenteplasseringer i obligasjoner, pr årsskifte kr 0,5 mill

Samlet blir dette ved årsskifte 2009 en renterisiko på 0,2% av forvaltningskapitalen.

Styret vurderer bankens renterisiko som akseptabel.

6.2.3.2 Verdipapir-risiko

Gjennom bankens markedsolicy er det gitt rammer for kjøp og beholdning av verdipapirer. Banken har pr. 31.12.09 aksjer og fondsandeler på kr 136,6 mill. Av dette er kr 102,1 mill plassert i obligasjonsfond. Beholdningen er klassifisert som omløpsmidler og anleggsmidler, der mesteparten er klassifisert som omløpsmidler. Banken har bokført anleggsaksjer for kr 24 mill. Dette er hovedsakelig aksjer knyttet til strategisk eierskap og risikoen her anses for lav.

Beholdningen av obligasjoner pr 31.12.09 er kr 144,8 mill. og er klassifisert som omløpsmidler.

Forvaltningen av obligasjoner og obligasjonsfond ble i 2009 satt bort til Terra Fondsforvaltning AS.

Styret vurderer bankens verdipapir-risiko som akseptabel.

6.2.3.3 Valutarisiko

Valutarisiko er risikoen for at banken får tap som skyldes svingninger i valutakurser og som innebærer at kursen på de utenlandske valutaer banken har i balansen er redusert.

Kjøp og salg av valuta er i dag kun knyttet til våre kunders kjøp og salg av reisevaluta, og vi har ikke garantier i valuta.

Styret anser bankens valutarisiko som ubetydelig

6.2.4 Operasjonell risiko

Operasjonell risiko defineres som risikoen for tap som skyldes utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser, svikt hos mennesker og i systemer eller eksterne hendelser.

For å avdekke den operasjonelle risikoen har banken rutiner for internkontroll. I sin gjennomgang av internkontrollen og analyse av bankens risikoer, benytter administrasjonen en risikomatrix der vi har identifisert og vurdert bankens risikoer på disse hovedområdene:

1. Strategi, visjon, policy
2. Kunderettet virksomhet (lån, innskudd, betalingsformidling, depot mm)
3. Funding, likviditet, styring av finansielle risikoer
4. Økonomistyring
5. Ansatte/organisasjon
6. Regnskap og rapportering
7. IKT
8. Andre driftsmidler eks. IKT

Analysen er forankret i organisasjonen ved at hver enkelt avdeling har bidratt på sine områder med sine vurderinger. Matrixen gir viktig input til ICAAP beregningen ved vurdering av operasjonell risiko, og den fremlegges for styret.

Den største operasjonelle risikoen for banken er en eventuell svikt i IT-løsninger. Datakvaliteten, dvs riktigheten av dataene som fremkommer, anses god. Tilgjengelighet til bankens systemer både for kunder og ansatte er imidlertid en utfordring. Det anses derfor som meget viktig at alle bankene gjennom Terra – Gruppen sentralt, fortsatt stiller krav til leverandøren SDC om at kvaliteten på IT-leveransene skal bli så gode som mulig. Banken har fokus på området og bl.a er IKT-forskriften implementert.

Banken har også stadig fokus på hvordan vi best mulig kan etterleve og tilpasse oss nye lover og forskrifter, både gjennom våre samarbeidspartnere Terra – Gruppen AS og ViS Midt-Norge AS og egen kompetanse på området. Styret vurderer den operasjonelle risikoen som akseptabel

6.2.5 Konsentrasjonsrisiko

Konsentrasjonsrisiko defineres som risiko for tap som følge av konsentrasjon om:

- Individuell konsentrasjon
- Bransjekonsentrasjon
- Regional konsentrasjon

Det fins ulike måter å måle konsentrasjonsrisiko på. Store banker med avanserte risikostyringsverktøy benytter ofte egne modeller som enten eksplisitt eller implisitt måler konsentrasjonsrisiko og som også benyttes for kapitalbehovsvurdering. Vi har ikke slike verktøy tilgjengelig og må basere oss på enklere tilnærminger. Et mye brukt mål på konsentrasjon i porteføljer er den såkalte Herfindahl-Hirschman indeksen. Måltallet (indeksen) beregnes ved å summere kvadratet av relative porteføljeandeler (for eksempel for enkeltkunder). Det finnes også andre måltall som kan benyttes. Det kan enkelt vises at slike måltall gir et relevant mål på konsentrasjonen i porteføljen. Derfra til å beregne kapitalbehovet i forhold til dette måltallet er imidlertid mer utfordrende. Metodikken som benyttes er nøye beskrevet i veiledning som benyttes i ICAAP-beregningen.

Med regional konsentrasjonsrisiko menes her at man som følge av konsentrasjonen i et avgrenset geografisk område er utsatt for en mer-risiko som følge av eksponering mot faktorer som er spesifikke for det aktuelle området. Risiko som følge av regional konsentrasjon kan være en følge av at kundene i det geografiske området hvor banken har konsentrasjonen er

avhengig av utviklingen for én eller få bedrifter eller næringer. Et annet eksempel er at området er avhengig av politiske beslutninger som for eksempel jevnlig overføringer fra staten. Et tredje eksempel er at området er eller kan bli preget av demografiske endringer som for eksempel fraflytting.

Bankens hjemmemarked er markedet i Tolga, Os, Tynset og Elverum
Bankens utlånsportefølje (inkl. TBK) er fordelt som følger:

- 83% av totale utlån er lån til private
- 7% av totale utlån er lån til primærnæringen
- 10% av totale utlån er lån øvrige næringsdrivende

I følge bankens kredittpolicy, gis lån til næringsliv bare til næringsdrivende i hjemmemarkedet (ex Elverum), mens lån til private ytes til kunder over hele landet. 54,6% av utlånsporteføljen er lån gitt til kunder utenfor Tolga, Os og Tynset. Næringsstrukturen i hjemmemarkedet er preget av små aktører og mange næringer som for eksempel industri, handel, reiseliv og primærnæringen. Vi har vurdert at vi ikke har hjørnesteinsbedrift i vårt marked. Styret mener dette gir en god risikospredning.

6.2.6 Eiendomspriserisiko

Denne risikotypen defineres som risiko for uventet verdifall på institusjonens eiendommer eller i porteføljer av eiendomsinvesteringer. Eiendomspriserisiko knyttet til utlån til eiendomssektoren eller eiendeler som sikkerhet dekkes under kredittrisiko og konsentrasjonsrisiko. Banken eiendommer er bokført til 7,8 mill kroner. Et verdifall på denne disse eiendommene anses for å være en lav risiko.

6.2.7 Forretningsrisiko

Forretningsrisiko defineres som risikoen for uventede inntektssvingninger ut fra andre forhold enn kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko. Risikoen kan opptre i ulike forretnings- eller produktsegmenter og være knyttet til konjunktursvingninger og endret kundeatferd. Risikoen vurderes av bankens styre en gang hvert år eller oftere ved behov.

6.2.8 Strategisk risiko

Risiko for uventede tap eller sviktende inntjening i forhold til prognoser knyttet til vekstambisjoner, inntreden i nye markeder eller oppkjøp.

Banken anser risikoen for sviktende inntjening i forhold til prognoser knyttet til vekstambisjoner, inntreden i nye markeder eller oppkjøp som lav.

7. Renterisiko

Det vises her til pkt 6.2.3.1 Renterisiko.

Tolga - Os Sparebank har identifisert følgende kilder til renterisiko:

- Utlån til kunder/andre banker
- Rentebærende plasseringer i verdipapirer
- Innskudd fra kunder

- Rentebærende verdipapirgjeld
- Annen rentebærende gjeld

Renterisiko på utlån til kunder utover pkt 6.2.3.1 gjelder utlån med flytende rente der banken iht finansavtaleloven (gjeldende for privatpersoner) har en varslingsfrist på 6 uker før en eventuell renteøkning på utlån kan iverksettes.

Bankens plasseringer i rentebærende verdipapirer består hovedsakelig av papirer med flytende rente som reguleres kvartalsvis.

Renterisiko knyttet til kundeinnskudd er relatert til varslingsfristen i finansavtaleloven som i store deler av 2009 var på 14 dager. Fra og med 01.11.2009 er varslingsfristen forlenget til 2 mnd. Det øker renterisikoen noe, men renterisikoen på innskudd med flytende rentevilkår er fortsatt betraktelig lavere enn den tilsvarende risikoen på utlån.

All rentebærende verdipapirgjeld er lagt ut med flytende rente knyttet til 3 måneders NIBOR og kvartalsvise rentejusteringer. Banken har p.t. ingen sertifikatgjeld. All annen rentebærende gjeld har også flytende rente knyttet til 3 måneders NIBOR og kvartalsvise rentejusteringer.

Renterisikoen styres etter vedtatte rammer og begrensninger (hovedsakelig basert på bankens forvaltningskapital) i følgende policyer:

- Risikopolicy
- Markedspolicy

Renterisiko

Beløp i tusen kroner	Renterisiko 1)
Eiendeler	
Utlån til kunder med flytende rente	-2.046
Utlån til kunder med rentebinding	-83
Rentebærende verdipapirer	-241
Øvrige rentebærende eiendeler	-41
	-2.411
Gjeld	
Kundeinnskudd med flytende rente	1.861
Kundeinnskudd med rentebinding	0
Rentebærende verdipapirgjeld	1.177
Øvrig rentebærende gjeld	0
Utenom balansen	
Renterisiko i derivater	0
	3.038
Sum renterisiko	627

1) Renterisiko er beregnet som et anslag på verdiendring ved ett prosentpoengs økning i renten

